

Monika Kropelj

K vprašanju slovenskih in hrvaških značilnosti v ljudskem pripovedništvu Primorja in Istre

Ob primerjavi slovenskega in hrvaškega pripovednega izročila Istre in Primorja raziskuje avtorica v članku mentaliteto obeh narodnostnih skupin. Razlike oz. sorodnosti ene in druge skupine spoznava predvsem na osnovi treh dejavnikov, ki vplivajo na ljudsko pripovedništvo: 1. Človekov zavedni in nezavedni spomin, t.i. »alter ego«, 2. duh kraja - »genius loci« in 3. kulturnozgodovinske razmere.

By comparing the Slovene and Croat narrative tradition of Primorje (the Slovene coastal region) and Istria, the author researches the mentality of both national groups, establishing the differences and similarities between the two groups mainly on the basis of three factors which have influenced folk narratives: 1. Man's conscious and unconscious memory, the so-called "alter ego"; 2. the spirit of a place - the "genius loci" and 3. cultural and historical circumstances.

Z vzorčno primerjavo slovenskih in hrvaških pripovedi iz Istre in Primorja sem skušala analizirati predvsem razlike in sorodnosti v mentaliteti obeh narodov. Ljudske pripovedi namreč pripoveduje vsak pripovedovalec tako kot mu jih narekuje njegov življenjski stil. Jemlje jih iz svoje zavesti in podzavesti, ki se je izoblikovala v njegovi lastni sedanosti, v njegovem kulturnem okolju, v njegovem družbenem razredu, in jih vnaša v že podedovane okvire zgodbe. V pripovedih torej odsevajo na eni strani podedovani miti in legende, v njih lahko zaslutimo odseve starodobnih družbenih institucij. Na drugi strani pa so pripovedi vedno prepletene s prizori in podobami iz pripovedovalčevega vsakdanjega življenja oz. njegovega gospodarskega in kulturnega okolja.

V članek sem pritegnila 29 pravljic in povedk iz slovenskega Primorja in 23 pravljic in povedk iz hrvaške Istre. Tako slovenska kot hrvaška besedila so bila zapisana v drugi polovici 19. stoletja in v petdesetih oz. šestdesetih letih 20. stoletja, tako da je zagotovljena čim večja časovna usklajenost, s tem pa tudi sorodnost kulturnega okolja, v

katerem so bile pripovedi ujete na papir. Petnajst slovenskih besedil je zapisal Lovro Žvab iz Dutovelj in so se ohranile v Štrekljevi zapuščini* (odslej ŠZ), eno povedko je objavil Metod Turnšek v knjigi »Od morja do Triglava« (Trst 1954), trinajst pa jih je posnel Milko Matičetov in jih hrani Inštitut za slovensko narodopisje. V hrvaški Istri je zapisal šest od obravnavanih besedil Jakob Volčič še v prejšnjem stoletju, ostalih sedemnajst pa so zbrali pri Inštitutu za etnologijo i folkloristiku v Zagrebu, objavila jih je Maja Bošković - Stulli leta 1959 v knjigi »Istarske narodne priče« (Zagreb) in leta 1986 v delu »Zakopano zlato. Hrvatske usmene pripovijetke, predaje i legende iz Istre«, Pula - Rijeka, (odslej Zakopano zlato). Pregledala sem vse gradivo, vendar sem se, da ne bi presegla dovoljene dolžine, morala omejiti na teh dvainpetdeset pripovedi, ki sem jih izbrala predvsem po dveh kriterijih - po sorodnosti motivike in po značilnosti oz. tipičnosti pripovedi za eno in drugo izročilo. Besedila so oštevilčena in s tekočimi številkami v raziskavi tudi označena.

V obravnavanih pripovedih so v ospredju teme, kot so uganka bivanja in prehajanja tostranstva v onstranstvo z vsemi bitji in pojavi, ki jih je zaznaval človek prek svojih vizij in prividov, vse do lastnih poskusov prodreti v svet onkraj izkustveno zaznavnega s pomočjo čarovništva in magije. Pravlјice, ki temeljijo več ali manj na podedovanih arhetipih in vsebinskih vzorcih, so kljub temu zanimive z vidika prepoznavanja značilnosti posameznih narodov, kajti kot je znano sestojijo ljudske pripovedi iz variabilnih in nevariabilnih sestavin in v tem primeru so zanimivi predvsem variabilni elementi.

Kratek pregled raziskovanja regionalnih in nacionalnih razlik v ljudskem pripovedništvu

Na osnovi morfoloških sorodnosti različnih besedil in jezikov je mogoče spoznati nekatere vidike ljudske kulture ter zasledovati razvojno pot človekove kulture. Georges Dumézil je npr. s pomočjo analize besedil raziskoval indoevropske mite; Vladimir J. Propp pa je analiziral morfološko zgradbo pravljic in na ta način skušal razkrivati njihove korenine. Vprašanje, ki se zastavlja, pa je, kako prepoznati in definirati identiteto in mentaliteto nekega naroda preko ljudskega pripovednega izročila. A. von Löwis of Menar je ob primerjavi nemških in ruskih pravljicnih junakov skušal pokazati, v kolikšni meri se kažejo narodnostne značilnosti v pripovedništvu enega in drugega naroda.¹ Podoben je E. Tegethoffov poskus v delu »Demoni v nemških in francoskih pravljicah«.²

Ustrezne metodološke prijeme pri spoznavanju identitete nekega naroda prek ljudskih pripovedi so iskali že številni raziskovalci. Lutz Röhrich npr. je bil mnenja, da je etnične posebnosti povedk mogoče spoznavati, če se isti motiv monografsko zasleduje na širšem geografskem območju.³ Tako je prišla do zanimivih rezultatov Maja Bošković-Stulli ob primeru pravljice o Carju Trajanu in njegovih oslovskih ušesih.⁴ Kurt Ranke je opozoril, da se nekateri pripovedni tipi vendarle ustavijo na določeni etnični meji, od koder se ne širijo naprej. Ta pojav je razlagal s psihomentalnimi razlikami med narodi. Če se vendarle zgodi, da jih sprejmejo, se namreč

* Hrani Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU.

¹ Der Held in dt. und russ. Märchen. Jena 1912.

² Démonen im dt. und frz. Märchen. Schweizerisches Archiv für Volkskunde 24/1923, 137-166.

³ L. Röhrich, Märchen und Wirklichkeit. Wiesbaden 1956, 138.

⁴ M. Bošković - Stulli, Narodna predaja o vladarevoj tajni. Zagreb 1967. Ista: Regionalne i nacionalne razlike medu narodnim pripovijetkama, v: Usmena književnost kao umjetnost riječi, Zagreb 1975, 182-204.

povsem spremenijo in nastajajo novi lokalni oz. regionalni oikotipi.⁵ Češki raziskovalec Jaromir Jech je bil mnenja, da predstavljajo pripovedi različnih lokalnih skupin nacionalno karakteristiko povedk enega naroda.⁶ Oldrich Sirovatka je dalje ugotavljal, da je problematika nacionalne specifičnosti ljudskih pripovedi tako zapletena, da ni mogoče uporabiti enotnih metodoloških principov, zato tudi na tem področju še nimamo trdnih rezultatov.⁷ Tudi Radoslav Katičič je bil mnenja, da doslej še ni bil izdelan ustrezen strokovni aparat, ki bi omogočil pravilen odgovor na vprašanje odnosa regionalnih, nacionalnih in internacionalnih značilnosti pripovedi.⁸ Tako Sirovatka kot Katičič opozarjata na bistveno pomanjkanje raziskav tovrstnih vprašanj ter na njihovo metodološko in pojmovno neuskkljenost in nepopolnost. Nedvomno je, da obstajajo precejšnje razlike v pripovednem izročilu posameznih pokrajin, kajti kljub etnični enotnosti imata tako pokrajina, kot lokalna zgodovina z vsemi dogajanjem na gospodarskem, kulturnem in družbenem področju tako močno vlogo, da sledovi ne morejo ostati nezapaženi. Zato moramo pripovedi raziskovati ne le intertekstualno pač pa tudi kontekstualno. Zgodovinar Jacques Le Goff je poudarjal, da bi morali bolje določiti zgodovinsko funkcijo pravljic in povedk v povezavi z družbenimi in ideološkimi strukturami določenih družb.⁹ Če ljudske pripovedi raziskujemo glede na dane okoliščine, v katerih so nastajale in živele, nam lahko služijo kot vir za razumevanje mentalitete določenega družbenega razreda v določenem času in okolju. Tako je npr. tudi italijanski zgodovinar Carlo Ginzburg ugotovil, da je zgodovina mentalitet ljudstev preteklih obdobj razpoznavana pretežno po mitoloških virih in besedilih.¹⁰

Človek je vedno - v preteklosti še bolj kot danes - iskal pojasnilo svojega bivanja, skušal je spoznati svojo prihodnost, osmisliti svoje cilje. Pravljice in povedke s svojim slikovitim jezikom, ki spominja na jezik sanj, govorijo o skrivnosti človeštva in istočasno kot produkt človekovega mišljenja odsevajo njegovo duševnost. To še toliko bolj, ker nastajajo na osnovi zavednega in nezavednega dožemanja. Tudi človeška družba nastaja in se oblikuje po določenih simbolnih sistemih, ki so lahko zavedni ali nezavedni. Gre za določene arhetipe v načinu mišljenja, ki jim lahko s strukturalistično metodo sledimo tako v družbenih in ideoloških institucijah, kot v pripovednem izročilu. Človek je namreč, kot je zapisal sloviti nemški antropozof Ernst Cassirer »animal symbolicum« (simbolično živo bitje) bolj kot pa »animal rationale« (razumsko živo bitje). Šele tako lahko razumemo njegovo specifično različnost od drugih živih bitij in novo pot, ki se mu s pomočjo simbolov - torej po specifični različnosti njegovega mišljenja - odpre, namreč pot do civilizacije. Ernst Cassirer ugotavlja dalje: »Namesto, da bi upravljal s stvarmi samimi, človek na neki način ves čas razpravlja sam s seboj. Tako se je zavil v lingvistične oblike in artistične podobe, v mitične simbole ali religiozne rituale, da stvari

⁵ K. Ranke, Grenzsituationen des volkstümlichen Erzählgutes, v: Europa et Hungaria. Congressus ethnographicus in Hungaria, 16-20. X. 1963. Budapest 1965, 291-300.

⁶ J. Jech, Tschechische Volksmärchen. Berlin 1961

⁷ O. Sirovatka, Zur Erforschung der nationalen Eigenarten des Märchens. Methodologische Bemerkungen auf Grund des Verhältnisses der tschechischen und slowakischen Märchenüberlieferung, v: IV. International Congress for Folk-Narrative Research in Athens, Laografica, XXII, 1965, Athena 1965, 517-526.

⁸ R. Katičič, »Filološki pregled« I-II. Beograd 1963.

⁹ J. Le Goff, Für ein anderes Mittelalter. Zeit Arbeit und Kultur in Europa des 5.-15. Jahrhunderts. Frankfurt am Main / Berlin / Wien 1985, 164.

¹⁰ C. Ginzburg, Sir i crvi. Kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća. Zagreb 1989. (Original: Il formaggio e i vermi, Torino 1976).

in pojave vidi le skozi ta medij. Celó v praktičnem svetu človek ne živi v svetu dejstev ali v skladu s svojimi potrebami ali željami, živi sredi imaginativnih čustev, upanj, strahov, iluzij, deziluzij, v svojih fantazijah in sanjah.¹¹ Kot je dejal že Epictet: »Kar človeka moti ali vznemirja, niso stvari pač pa njegova mnenja in predstave o stvareh.« Ruski filolog - semiotik V. V. Ivanov je poskušal določiti abecedo človeških misli skozi jezik in je prvi sistematično primerjal posamezne lingvistične skupine. Iskal je kombinatorične tehnike za izražanje misli.

Ljudske pripovedi nas soočajo z antropološkimi strukturami imaginativnega, kot jih je poimenoval G. Durand¹². Izraz je po njem prevzel tudi Claude Lecouteux¹³, ki je predstavil shemo nezavednega jaza, t. im. »alter ego kompleks«¹⁴.

Ljudske verske predstave, ki se odražajo v pripovedništvu, so odsev človeške psihe, strahov, sanj in želja ljudi v določenem času in prostoru. Pravzaprav so odsev človekovih zavednih in nezavednih spominov. Ker pa človek ni le rezultat genskih zasnov, ampak vedno tudi družbenih, civilizacijskih, zgodovinskih in geografskih razmer, moramo ločevati tri dejavnike, ki imajo nedvomno pomembno vlogo pri oblikovanju psihosocialne identitete določene etnične skupine, in ki se odražajo tudi v njenem pripovednem izročilu:

1. človekov zavedni in nezavedni spomin, oz. »alter ego« - drugi jaz,
2. »genius loci« - duh kraja,
3. kulturnozgodovinske razmere.

V raziskavi sem se osredotočila predvsem na te tri dejavnike.

Slovenske in hrvaške pripovedi - vsebina in sestavine

V slovenskem Primorju in v hrvaški Istri so se kot posledica geografskih, gospodarskih, političnih in družbenih posebnosti izoblikovale svojske poteze ljudske kulture, ki se seveda odražajo tudi v pripovednem izročilu. Kulturnozgodovinski, antropološki in lokalni dejavniki so nedvomno pustili globoke sledi v pripovednem izročilu obeh narodnostnih skupin.

V obravnavanih besedilih so me zanimala predvsem vprašanja verskih predstav in razlage sveta oz. kozmosa, kajti iz ljudskih pripovedi lahko v prvi vrsti spoznavamo, kako je človek dojemal in si razlagal stvarstvo, svoje mesto v njem, smisel svojega življenja, torej predvsem uganko svojega lastnega bivanja.

Če primerjamo najprej vsebino slovenskih in hrvaških pripovedi, ugotovimo, da posegajo **slovenske** pripovedi, zapisane v 19. stoletju s svojo vsebino zelo pogosto na področje transcendentnega. Ukvarjajo se z vprašanji, kaj se zgodi z dušo umrlega, kako rešiti dušo velikega grešnika, dalje pripovedujejo o uresničitvi velikih sanj ljudi tistega časa - namreč o dvigovanju zakladov - kar je bilo pogosto povezano s črnošolstvom in čarovništvom - to pa je zopet področje, ki je burilo domišljijo tedanjih ljudi. Pomembno vlogo v slovenskem ljudskem pripovedništvu je imel vrag in druga njemu sorodna bitja. Tudi o posameznikih ali družbah, ki so se povezovali s hudobo, da bi dosegli svoje cilje

¹¹ E. Cassirer, *The Philosophy of Symbolic Forms II.: Mythical Thought*. New Haven and London 1965 (1. izdaja: 1955).

¹² G. Durand, *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*. Paris 1969.

¹³ C. Lecouteux, *Die Volkserzählung als Bewahrerin früherer Glaubensvorstellungen*; v: *Fabula* Bd. 37, 3-4, Berlin New York 1996, 194.

¹⁴ *Ibidem*, 203.

oz. bogastvo, pogosto pripovedujejo zgodbe tistega časa. Dalje so si pripovedovali ljudje mite in bajke, v katerih so nastopale zgodovinske osebe in bajeslovna bitja. Novelistične zgodbe, pravljice in živalske pravljice imajo fabulativno vsebino osnovano na podedovanih motivih oz. pripovednih tipih, kot so: AaTh 812 Vragova uganka (št. 12), AaTh 653 Štirje bratje (št. 20), AaTh 1641 Doktor Vseved (št. 21), AaTh 1654 Razbojniki v mrtvaški kapelici (št. 19), AaTh 475 Človek kurjač peklenskega kotla AaTh 561 Čudežna svetilka (št. 25), AaTh 1525 Prebrisani tat (št. 26), AaTh 1353 Kjer hudič ne more, babo pošlje (št. 2). Pri tem je zanimivo opazovati, kako je tradicionalna pripoved predelana, osiromašena in prilagojena novemu času, ko je že postajala anahronizem. Tudi živalska pravljica AaTh 3 + 4 Bolni nese zdravega (št. 23) je značilna za slovenski kulturni prostor. Nekatere anekdote pripovedujejo o doživetjih z volkovi: »Od vuku« (št. 18). Šaljive zgodbe kot npr. »Hlapec in dekla« (št. 24) pa kljub komični vsebini, dokumentirajo čas, v katerem so bile pripovedovane. Po navadi govore o kmečkem delu in socialnih razlikah med hlapci in deklami na eni strani ter gospodarjevo družino na drugi strani. Pogosta tema so tudi konfliktni situacije med možem in ženo ali pa so se ljudje v njih pošalili na račun župnikov in predanih vernikov, kot npr. v anekdoti »Kaku so v Kobaridu cerkev zidali« (št. 29).

V **hrvaški** Istri prevladujejo med pripovedmi iz 19. stoletja motivi, kjer se pojavljajo čarovniki in čarovnice, pogosto še z bajeslovno patino in pod imenom Kresniki. Priljubljena tema so tudi legende, predvsem tiste, ki pripovedujejo o Kristusovih in Petrovih popotovanjih po svetu, npr. povedka »Brš, bršinko!« (33), kot so na Hrvaškem klicali osle. V osla je namreč spremenil Kristus moža, ki se je hotel polastiti njegovega denarja. V šestdeseta leta 20. stoletja so se ohranile povedke, kjer se pojavljajo različna bajeslovna bitja. Tudi v hrvaških povedkah nastopajo zgodovinske osebe in junaki pogosto v mitoloških vlogah, včasih pa tudi v zgodbah z zgodovinsko in aitiološko tematiko, medtem ko motivi iskanja zakladov niso tako pogosti kot v slovenskem pripovedništvu minulega stoletja. Še v dvajsetem stoletju so razširjene variante pravljič in povedk pripovednih tipov, kot so: AaTh 475 Človek kurjač peklenskega kotla in AaTh 561 Čudežna svetilka (št. 30), AaTh 365 Lenora (št. 31), AaTh 756B Veliki grešnik spokorjen (št. 32), AaTh 930 Prerokba (št. 35), AaTh 922 Človek brez skrbi (št. 36), AaTh 1654 Razbojniki v mrtvaški kapelici (št. 39), AaTh 1525 Prebrisani tat (št. 38) in šaljivke AaTh 1691 Ne jej preveč požrešno (št. 40), kjer neumni fant - Ive Šunjić nehote povzroča s svojo neumnostjo več obscenih situacij. Tako kot na Slovenskem so razmeroma pogoste šaljivke na račun preveč neumnih duhovnikov in vernikov, kot npr. v šaljivki AaTh 1326 »Lovranci šire crkvu« (št. 41), kjer se posmehujejo - podobno kot v slovenski varianti Kobaridcem (št. 29) - naivnim Lovrancem. Na račun cerkovnikovega kot tudi duhovnikovega nepoštenja se pošali anekdota 42 »Ne čuje se nič«, AaTh 1777. Živalskih pravljič in basni kot so npr. o lisici in petelinu AaTh 61 (št. 43), o volku in psu, o živalih v razbojniškem brlogu¹⁵ ipd. je v hrvaškem pripovedništvu kar nekaj.

Jezik, simbolika in metaforična govorica ljudskih pripovedi so pogosto lahko ključ za razumevanje načina razmišljanja tako enih, kot drugih nosilcev ljudskega pripovedništva. Če si ogledamo simbolično izražanje v slovenskem in hrvaškem pripovednem izročilu, je na prvem mestu prav vprašanje smrti in življenja v onstranstvu. V slovenskih pripovedih je pogosta alegorična prisposoba o duši takoj po rojstvu krščene in umrlega otroka, ki s svojo pokoro reši duše razbojniških bratov pred večnim pogubljenjem (št. 1). Otrok bi

¹⁵ Zakopano zlato, št. 87, 86.

moral napolniti tri sodčke z vodo, ki teče navkreber, kar simbolično predstavlja nekaj nemogočega. Toda bratje se ob pogledu na nedolžno dušo skesajo svojih grehov in napolnijo sodčke s svojimi solzami. V hrvaški varianti (št. 34) so solze alegorično označene kot voda, ki ni niti od neba niti od zemlje, z njimi napolnita stekleničko strica deklice rojene opolnoči, krščene ob zori in umrle pred sončnim zahodom. V tej varianti se je morala duša prej še pokoriti in sicer sedem let in sedem dni v blatu kjer vozijo vozovi, nato se je morala prati prav toliko časa ob potoku, kjer je tekla živa voda, nazadnje pa se je morala še sedem let in sedem dni sušiti na visoki gori, kjer je pihala močna burja. Rešilno moč duše mrtvega otroka lahko zasledimo tudi v primeru 31 »Djevojka i mrtvac«, v varianti pripovednega tipa AaTh 365 Lenora. V tej zgodbi reši preganjano deklo duša mrtvega otroka, ki leži v kapelici na pokopališču, kamor pride mrtvi vojak po svojo zaročenko. Dete je namreč dve noči odgovarjalo na mrtvečeve klice - »Hoj, zbogom, mir s tabo!« - kar nedvomno odseva krščanski vpliv. Krščanski in poganski elementi se v tej zgodbi ves čas prepletajo med seboj. Tako npr. je dekletu uspelo pobegniti pred mrtvim ženinom tako, da je zbežalo prek njive, ki jo je prvi oral še neskopljeni bik, kar kaže na poganke apotropijske verske predstave. Zanimiva je povezava motiva rešitelja v zibelki¹⁶ z reševanjem duš v vicah v povedki 14 »Kako duše v vicah trpijo«. Duša grešnika, ki se žge v ognju, bo rešena, ko bo ptiček prinesel seme, iz tega semena bo zraslo drevo in iz drevesa bodo naredili zibko, kjer se bo zibal otrok, ki bo duhovnik in rešitelj. Tudi tukaj so krščanski vplivi le delno prekrili stara verovanja in simboliko.

Čarovništvo in magija bi pomagala rešiti kapitana in osvoboditi graščakovo dušo, obenem pa dvigniti zaklad, kot pripoveduje povedka 15 »Kapitan proda dušo hudobi«. O rešitvi duše vragu prodanega otroka kot tudi duše strašnega razbojnika,¹⁷ pripoveduje hrvaška pravljica AaTh 756 B »Beniš razbojnik« (št. 32). Znani motiv spokorjenega grešnika, ki je preostanek svojega življenja prebil klečeč ob suhi palici, dokler ni ozelenela in pognala sadov, je v tej varianti prirejen. Beniš kleči ob lobanjah svojih žrtev, okoli katerih je potem, ko je zemljo namakal s solzami, začelo zeleneti.

Čarovnice, čarovniki, črnošolci, Kresniki in More, nočni shodi, odkrivanje zakladov, povezovanje z vragom ali drugimi bajnimi bitji kot je npr. Blagonič ipd., se pojavljajo tako v hrvaških kot v slovenskih variantah, le da so v slovenskih pripovedih pogostejši motivi, kjer nastopajo črnošolci, ali pa se sklepajo pogodbe z vragom in se dvigujejo zakladi, v hrvaških zopet prevladujejo Kresniki, More, zakladi so opisani po tradicionalni podobi, kot npr.: »Zmija čuva blago, »Kamena koza«, »Zlato se pokazuje«. ¹⁸ V Slovenski povedki »Zaklad na Proseku« (št. 3) npr. je »mlad italijanski duhoven« s »štolo« od svoje nove maše držal orodje, s katerim je skušal odkopati zaklad, dokler ni iz zemlje zaslišal glas vojaka, ki ga je postavil na stražo vojskovodja, ko je zakopal svoj denar, in ga je moral zdaj vojak čuvati, dokler ne pretečejo določena leta. Zaklad lahko varuje tudi pes, kot v primeru 4, kjer sta črnošolca peljala gostilničarja prav v jamo, od koder bi si lahko vzel denar, toda, ko se je ozrl nazaj, da bi si kraj zapomnil, je izginilo vse: ključ, grm in še črnošolca. Podobno je izginil izpred oči vsakogar, ki ga je že enkrat videl, tudi

¹⁶ Der Erlöser in der Wiege. Več o tem gl.: Enzyklopädie des Märchens, Bd. 4, Berlin - New York 1984, 214 (Lutz Röhrich).

¹⁷ Več o tem gl.: N. P. Andrejev, Die Legende vom Räuber Madej, FFC 69, Helsinki 1927; I. Grafenauer, Spokorjeni grešnik, SAZU, 2. razred, dela 19, Ljubljana 1965; M. Matičetov, Peto Abano, Schweizerische Archiv für Volkskunde 61, Basel 1965, 1/2, 58.

¹⁸ Omenjene pripovedi so objavljene v: M. Bošković-Stulli, Zakopano zlato. Pula, Rijeka 1986, št. 138, 139, 140.

vodnjak z zakladom v primeru 5. V Dutovljah naj bi dvigovali zaklad s »Salomomovimi bukvami« in »krompirjevimi bukvami« s tem so po vsej verjetnosti mišljene »Kolomonove bukve« oz. »Kolomonov žegen«. Pri tem naj bi naredili okoli sebe po zemlji in po zraku ris (št. 8). Bogastvo pa je k hiši lahko prinašal tudi Blagonič (št. 7), ki naj bi se izvalil iz jajca črnega petelina, sedem let rejenega pod mernikom. Vendar pa je bilo treba Blagoniča skrivati in dobro rediti, sicer se je maščeval in zapustil kmetijo. Kako so odkopavali lonec cekinov v jami Fruot pod Mrkanjo pečjo, je opisano v zgodbi »Zakopano zluoto« (št. 49). Toda potepuhoma ni uspelo priti do cilja, kajti eden od njiju je pretrgal molk in nenadoma sta se znašla sredi globokega gozda na čisto drugem kraju. Nezaupljivost do tujega in neznanega se kaže v pripovedi 13 »Frajmavrarji« (Prostozidarji). Preprosto ljudstvo si je predstavljalo, da so predstavniki te družbe zapisali svojo dušo hudiču in zato naj bi bili zelo bogati, poleg tega naj ne bi delali ničesar, kar nas uči krščanska vera.

Dušo svojega otroka je moral obljubiti vragu tudi mož, ki po dolgoletni odsotnosti sploh ni vedel, da ga ima (št. 32). Ko se je namreč želel odžejati pri vodnjaku, mu je vrag tako dolgo držal glavo pod vodo, dokler ni obljubil tistega, česar ne ve, da ima doma. Vendar pa se je fant izšolan za duhovnika uspel rešiti s tem, da se je podal v pekel in tam dobil knjigo, kjer je bilo zapisano njegovo ime.

Uganke, prikrivanje imena ter razne druge skrivnosti so navadno povezane z izročilom o vragih in skrivnostnih gospodih. Zlasti v slovenskih pripovedih pogosto nastopa bajno bitje, škrat ali parkelj, ki je pripravljen izročiti bogastvo revnemu kmetu tudi zastonj, če mu ta le pravilno odgovori na zastavljeno vprašanje. Največkrat mora kmet odgovoriti, kako je skrivnostnemu bitju ime (št. 12) ali pa koliko je staro (št. 27). Uganke imajo v ljudskem izročilu podobno simboliko kot ključ, odpirajo vrata do bogastva in uspeha.

Z vragom pa naj bi bile povezane tudi čaravnice, ki so delale točo in so se ljudje pred njimi branili tako, da so streljali v oblake in pri tem so si domišljali, da so kakšno tudi sestrelili z neba (št. 9). Župnikova kuharica je v slovenskem ljudskem izročilu pogosto označena kot čaravnica (št. 11). Povedka o čaravnici z lesenim rebrom¹⁹ se pojavlja tako v hrvaški (št. 51) kot v slovenski (št. 6) varianti. V hrvaški varianti so čarovniška dejanja domišljijsko stopnjevana in so zato še bolj okrutna kot v slovenski, kjer so čaravnice eno od sovrstnic raztrgale in se »lučale« z njenimi kostmi, saj naj bi čaravnice v primeru iz hrvaške Istre ob vsakem shodu raztrgale in požrle človeka. Ker gospodinji ni uspelo, da bi pripeljala hlapca za večerjo, so pojedle pač njo. Poleg tega se hrvaška zgodba tudi konča s smrtjo gospodinje - čaravnice. Umre namreč, ko jo imenujejo »bezgovo rebro«.

Ne navadne izkušnje s čaravnicami je imel fant v povedki 10. Zaradi šale, ki jo je izrekel, ga je bil hudič zanesel v »Grofovo lozo« blizu Senožec v robidovje, od koder se ni mogel izvleči dva dni.

Bajna bitja kot so Kresniki²⁰ so v hrvaški Istri pa tudi na Slovenskem na prelomu stoletja privzela vlogo čarovnika oz. osebe z nadnaravnimi sposobnostmi. Tako se v zgodbi »Bijeli i crni pas« (št. 52) »krsnik« spremeni v belega psa in se preganja s »štrigunom«, ki je privzel podobo črnega psa. S tem, da premaga zlobnega čarovnika, Krsnik

¹⁹ Več o tem gl.: L. Schmidt, Pelops und die Haselhexe. Laos I Stockholm 1951, 67-78; M. Matičetov, La costola di legno, Alpes Orientales, Ljubljana 1956, 79-83.

²⁰ Več o tem gl.: M. Bošković-Stulli, Kresnik-Krsnik, ein Wesen aus der kroatischen und slovenischen Volk-süberlieferung, v: Fabula Bd. 3, Berlin 1960, 275-298; N. Mikhailov, Kr(e)snik, eine Figur der Slowenischen version der urslawischen Hauptmythos, v: Ricerche slavistiche. Roma 1997.

navadno reši ljudi, ki jim štrigun želi škodovati. V tem primeru svate, ki jih je nameraval coprnik začarati.

Tudi Mora naj bi bila po slovenskih in hrvaških ljudskih predstavah (št. 50) ženska, ki naj bi imela podobno kot Kresnik določene nadnaravne sposobnosti, ki pa jih obrača v škodo ljudi. Ponoči jih prihaja tlačiti ali sesat.²¹ Seveda so si ljudje v obrambo pred njimi izmislili vse mogoče metode, od zagovorov, apotropijskih znamenj, do čaranja. S tem so poskušali Moro odvrniti od žrtve ali jo identificirati.

Spomin na kugo, ki je morila tudi v Dvigradu in okolici, je ohranjen v povedki 47 »Dva Grada«. Kuga je tukaj predstavljena kot smrt in sicer kot velika, toda lahka ženska. Tako lahka je bila, da jo je lahko mali pastirček prenesel nad jamo Angel.

Delno zgodovinsko, delno bajeslovno vsebino imajo pripovedi, kot so: »Buoh an kralj Matjaž« (št. 16), »Átula flaželon děon« - Atila šiba božja (št. 17), »Erazem Predjamski« (št. 28), »Rođenje i smrt Atile« (št. 44), »Kraljević Marko« (št. 45), »Grotta svetoga Stipana« (št. 46) in »Orač rijeke Mirne« (št. 48). Tako npr. hrvaška povedka o Atili²² ohranja tradicionalno bajeslovno jedro. Prerok kralju napove usodo njegovih hčera in s tem tudi Atilovo rojstvo. Kljub temu, da skuša kralj preprečiti kruto usodo svojih hčera tako, da jih zapre v stolpe in osami, mu ne uspe preprečiti njihove usode. Atila je sin žene in psa, torej mitološko bitje. Toda prav na tej točki se začne zgodovinsko pričevanje: porušil naj bi celo Istro, ubil pa naj bi ga pastir iz okolice Poreča s tem, da ga je s palico udaril po glavi. Nehote se ob tem spomnimo na arhetip boja med Davidom in Goljatom iz Stare zaveze. Slovenska povedka o Atili je vsebinsko enaka hrvaški, vendar pa veliko bogatejša in doživeto podana. Tako jezik, kot živa pripoved ne more zatajiti svoj rezijanski izvir. Sledovi o izročilu, da je bil Atila pol človek, pol pes²³, so torej ohranjeni tudi tukaj.

Določeno sorodnost kažeta pripovedi št. 16 in 45. Obema povedkama, tako slovenski o Kralju Matjažu²⁴ in hrvaški o Kraljeviću Marku²⁵ je skupno to, da nastopata junaka, ki naj bi bila sicer zgodovinski osebi, v bajeslovni vlogi. Kralj Matjaž, slovenska varianta srednjeevropskega ljudskega junaka, se upre Bogu, misleč, da mu Bog krade njegovo bogastvo, v tem primeru sol,²⁶ čeprav sam, preden mu je dekla osolila hrano, za to živilo sploh ni vedel. Sledil je boj, toda Bog je le mignil z očmi in tako strašno je zagrmelo, da so Matjaževi vojaki prosili, naj jih bregovi zakrijejo. Od tedaj spi Matjaž pod zemljo; ko se mu bo brada trikrat ovila okoli mize, se bo začela vojska proti Božjim sovražnikom. Bajka iz hrvaške Istre pripoveduje o značilnem južnoslovanskem ljudskem junaku - Kraljeviću Marku. Toda mitološko jedro zgodbe je zelo sorodno slovenski varianti o Kralju Matjažu. Tudi tukaj naj bi staroverni junak latentno bival v jami - v neki pustinji, v jazbini, ves zaraščen z mahom. Od tam bo prišel šele na sodni dan. Kadar ga gredo ljudje pozdravit, vzamejo s seboj črtalo in lemež, da jim ne bi strl roke ali ogrizel lica.

²¹ Slovenski primeri so objavljeni v: M. Turnšek, »Od morja do Triglava«. Trst 1954, 124-125.

²² Več o tem gl.: Attila e gli Unni, Mostra itinerante (catalogo), Roma 1995; M. Matičetov, Attila fra Italiani, Croati e Sloveni?, Ce fastu 1948 (n. 5-6)-1949 (n. 1-6), 116-121.

²³ Več o tem gl.: Z. Šmitek, Primerjalni vidiki slovenskega ljudskega izročila o Atili. Traditiones 23, Ljubljana 1994, 187-201.

²⁴ Več o tem gl.: Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu, SAZU, 2. razred, Dela 4, Ljubljana 1951; M. Matičetov, Kralj Matjaž v luči novega slovenskega gradiva in novih raziskovanj, SAZU, 2. razred, Razprave 4, Ljubljana 1958, 103-156.

²⁵ Radmila Pešić, Nada Milošević-Đorđević, Narodna književnost, Beograd 1984, Marko Kraljević, 149-152.

²⁶ Več o simboličnem pomenu soli gl.: Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, Bd. 7, Berlin und Leipzig 1935/1936, Salz, 897-915.

Aitiološko ysebino ima hrvaška povedka o nastanku struge reke Mirne (št. 48), ki naj bi jo izoral Velikan. Eno nogo naj bi držal na bregu od Beletić, drugo pa na brigi portolanjskih. Nazadnje je vrgel ralo v reko in rekel, da ko pride ven, da bo dobro. Simbolika rala je tokrat ob hrvaških primerih že tretjič ponovljena.

Povedka 46 »Grotta svetoga Stipana« ima arhetipsko jedro v motivu Devinega skoka.²⁷ Nedolžno dekle obtoženo razuzdanosti, se odloči, da bo skočila z roba jame sv. Štefana v globino. Svetniku se je prej priporočila, naj ji pomaga: če je kriva, naj se ubije, če pa je nedolžna, naj tam, kjer bodo pristale njene noge, nastane izvir zdravilne vode. Ostala je živa in pritekkel je zdravilni vrelec.

Še najbolj zgodovinska je povedka »Erazem Predjamski« (št. 28), kjer je opisano potovanje Erazma Predjamskega po podzemnih rovih kraških jam vse od Vipave do Predjame.

Slovenske in hrvaške pripovedi - primerjava struktur domišljjskega sveta

Ob tej primerjavi pripovednega repertoarja slovenskega in hrvaškega Primorja lahko odkrijemo kar nekaj sorodnosti pa tudi zanimivih razlik v predstavnem svetu ene in druge narodnostne skupine, oz. v njihovih strukturah domišljjskega sveta²⁸. Če upoštevamo zgoraj omenjene tri dejavnike (»alter ego«, »genius loci«, kulturnozgodovinske razmere), ki igrajo odločilno vlogo pri oblikovanju psiho-socialne identitete določene etnične skupine, in ki se odražajo tudi v pripovednem izročilu, lahko opazimo, da je največ podobnosti mogoče zaslediti v pripovednih sestavinah, ki izvirajo iz t. im. »drugega jaza«, medtem ko »genius loci« daje pripovedim lokalni značaj. Kulturnozgodovinske sestavine pripovednega izročila pa odsevajo zgodovinske in družbene razmere.

Pripovedni tipi kot so - Čudežna svetilka (AaTh561) (št. 25, št.30) in Človek kurjač peklenskega kotla (AaTh 475) (št. 25, št. 30), Spokorjeni grešnik (AaTh 756B) (št. 32)²⁹, Lenora (AaTh 365) (št. 31)³⁰, Prebrisani tat (AaTh 1525) (št. 26, št. 38), Razbojniki v mrtvaški kapeli (AaTh 1654) (št. 19, št. 39) - se pojavljajo tako v slovenskem kot hrvaškem primorju in so torej obema narodoma zelo blizu.

Glede živalskih pravljic lahko ugotovimo, da so pri Slovencih priljubljene predvsem zgodbe, kjer nastopata kot glavna junaka volk in lisica, medtem ko je pri Hrvatih več basni in pravljicnih motivov.

Simbolika prehajanja v onstranstvo in onstranstva samega je v določenih primerih sorodna obema narodnostnima skupinama, zlasti to lahko trdimo za predstave o odrešujoči sposobnosti otroške duše. Precej sorodnosti je mogoče zaslediti tudi v alegoričnih ponazoritvah pokore za težke grehe. Medtem ko je motiv rešitelja v zibelki morda bolj pogost v slovenskem pripovednem izročilu. Kresniki in More se pojavljajo v pripovednem repertoarju tako ene kot druge narodnostne skupine. Sicer pa so to pripovedi, ki s svojo simboliko že segajo v motiviko mitov in bajeslovja, kjer se tako slovensko primorsko izročilo kot hrvaško istrsko pripovedništvo precej ujemata.

Genius loci daje - kot smo že omenili - pripovednemu izročilu značilen lokalni značaj, tako npr. je krajevno določen zaklad na Proseku, v Dutovljah ali pa v jami Fruot.

²⁷ Jungfernsprung. Več o tem gl.: Enzyklopädie des Märchens, Bd. 7, Berlin - New York 1992, 780-782 (Hans-Jörg Uther).

²⁸ Antropološke strukture imaginativnega - po: G. Durand, Les structures anthropologiques de l'imaginaire. Paris 1969

²⁹ Med obravnavanimi besedili sicer ni slovenskega primera, vendar obstajajo primeri v Štrekļjevi zapuščini.

³⁰ Prav tako.

Fant, ki so ga čarovnice začarale, se je znašel v Grofovi lozi blizu Senožeč. Erazem Predjamski je zgodovinsko izpričan v Predjamskem gradu, Dvigrad pa je zapuščen kraj in ljudje so s svojimi pripovedmi skušali po svoje razložiti njegovo usodo.

S tem pa smo že pri kulturnozgodovinskih dejavnikih, ki odsevajo kulturne gospodarske in družbene povezave in gravitacije. Tako npr. se je spomin na Atilo ohranil pri obeh narodih. Kralj Matjaž povezuje Slovence s srednjeevropskim kulturnim področjem, Kraljevič Marko nasprotno približuje Hrvatke južnoslovanskemu izročilu. Slovence po drugi strani veže pripovedništvo na ozemlje, ki je danes sicer pod Italijo, etnično pa je vendar še pretežno slovensko.

Drobni detajli vsakdanjega življenja, ki jih najdemo tako v slovenskih kot hrvaških pravljicah in povedkah, pričarajo podobo predstavnega sveta ljudi, ki so jih pripovedovali.³¹ Kot v celotni pripovedi je v teh podrobnostih pri slovenskih primerih čutiti morda večjo nagnjenost k realizmu, težnjo po tem, da bi se pripovedovano približalo stvarnim možnostim. V izbiri okoliščin dogajanja se kaže samozavest slovenskega pripovedovalca. V hrvaškem pripovednem izročilu pa je večji poudarek na verovanju v pomoč iz onstranstva, v njih je tudi več sestavin pravljicne okrutnosti.

Priloga - obravnavano gradivo

1. L. Žvab, Duša reši brate razbojnike. Tupelče. ŠZ 7/57, 2
2. L. Žvab, Kjer hudič ne more, babo pošlje. Tupelče. ŠZ 7/57,3. AaTh 1353.
3. L. Žvab, Zaklad na Proseku. Dutovlje. ŠZ 7/57, 4
4. L. Žvab, Kako sta črnošolca plačala večerjo. Dutovlje. ŠZ 7/57,5
5. L. Žvab, Zaklad v vodnjaku. Dutovlje. ŠZ 7/57,6
6. L. Žvab, Ljubica čarovnica. Dutovlje. ŠZ 7/57,7. AaTh 613* (N 452)
7. L. Žvab, Blagonič. Povedal Rudež v Tupelčah. ŠZ 7/57,8
8. L. Žvab, Krompirjeve bukve. Dutovlje. ŠZ 7/57,9.
9. L. Žvab, Tonderveter. Tupelče. Povedal Rudež. ŠZ 7/216,2.
10. L. Žvab, Čarovnica kaznuje mladeniča. Tupelče. Povedal Rudež. ŠZ 7/216,3.
11. L. Žvab, Kako hudič gospodovo kuharico jaše. Tupelče. Rudež. ŠZ 7/216,4.
12. L. Žvab, Kako je meni ime? Tupelče. Rudež. ŠZ 7/216,5. AaTh 812.
13. L. Žvab, Frajmavrarji. Tupelče. Rudež. ŠZ 7/216,6.
14. L. Žvab, Kako duše v vicah trpijo. Tupelče. Rudež. ŠZ 7/216,7
15. L. Žvab, Kapitan proda dušo hudobi. Tupelče. ŠZ 7/216,22.
16. M. Turnšek, Buoh an kralj Matjaž. Od morja do Triglava II, Trst 1954, str. 135-136.
17. M. Matičetov, Átula flaželon děon. Povedala: Tina Wajtawa, Pordenone, Rezija, 29. 6. 1967, ISN, trak R-14/171. Anton von Mailly, Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie; Edizione critica a cura di Milko Matičetov; Gorizia 1993 (4. dopolnjena izdaja), str. 240-242.
18. M. Matičetov, Od vuku (O volkovih). Pripovedovalec: Bepo Malnar. Bavci (Babiči) pri Marezigah v Istri. Julij 1950. Pionir 7, 1963: Pri slovenskih pravljicarjih, str. 203.
19. Matičetov, Trije godci. Pripovedovalec: Bepo Malnar. Bavci (Babiči) pri Marezigah v Istri. Julij 1950. Pionir 7, 1963: Pri slovenskih pravljicarjih, str. 203. AaTh 1654.
20. M. Matičetov, Štirje bratje. Pripovedovalec: Bepo Malnar, Bavci (Babiči) pri Marezigah v Istri, 23. 7. 1950. AaTh 653.

³¹ Več o tem gl: M. Kropelj, Pravljica in stvarnost., Ljubljana 1995, 163-168.

21. Matičetov, Od Urha. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 24. 8. 1958. Trak 9/I. AaTh 1641.
22. M. Matičetov, Oreški ženin in colska nevesta. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 24. 8. 1958. Trak 9/I.
23. M. Matičetov, Ta bolan ta zdravga nese. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 25. 8. 1959. Trak 9/I. AaTh 3+4.
24. M. Matičetov, Hlapec in dekla. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 25. 8. 1959. Trak 9/I.
25. M. Matičetov, Lahtrinca. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 25. 8. 1958. Trak 9/I. AaTh 475+561.
26. M. Matičetov, Kunštni sin. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 25. 8. 1958. Trak 9/I. AaTh 1525+1737.
27. M. Matičetov, Denar za -revo potrebo-. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 26. 8. 1958. Trak 9/II. AaTh 1541+1383 (oz. 1424).
28. M. Matičetov, Erazem Predjamski. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 26. 8. 1958. Trak 9/II.
29. M. Matičetov, Kaku so v Kobaridu cerkev zidali. Duplje pri Vrhpolju, Vipavska dolina, 27. 8. 1958. Trak 9/II.
30. M. Bošković-Stulli, Čarobna svetiljka. Lindar, 1953. Povedal Poldin Stefanuti, 57 let. Istarske narodne priče, št. 16; Zakopano zlato, št. 13. AaTh 475+561.
31. M. Bošković-Stulli, Djevojka i mrtvac. Žminj, 1953. Povedala Marija Erman, 68 let. Istarske narodne priče, št. 11; Zakopano zlato, št. 19. AaTh 365.
32. M. Bošković-Stulli, Beniš razbojnik. Baderna, 1952. Povedal Martin Pastorčić, 77 let. Istarske narodne priče, št. 29; Zakopano zlato, št. 24. AaTh 756B.
33. J. Volčić, Brš, bršinko!, Istra. Rkp. ONŽO, sign. MH 17, št. 4. Novice 1860, št. 21, str. 166. AaTh 753*
34. M. Bošković-Stulli, Bočica suza. Žminj, 1953. Povedala Marija Erman, 68 let. Istarske narodne priče, št. 39; Zakopano zlato, št. 37.
35. J. Volčić, Vile rojenice. Istra. Novice 1860, št. 25, str. 196; Zakopano zlato, št. 39. AaTh 930.
36. M. Bošković-Stulli, Mlinar bez brige. Vidulin, 1953, Povedal Martin Hrelja, 71 let. Istarske nar. priče, št. 42; Zakopano zlato, št. 45. AaTh 922.
37. J. Volčić, Mudra divojka. Zakopano zlato, št. 43. AaTh 921, 875 II.
38. M. Bošković-Stulli, Kradljivac. Martinski. 1952, Povedal Josip Načinović, 58 let, v mladosti mornar, nato grobar. Istarske narodne priče, št. 53; Zakopano zlato, št. 49. AaTh 1525 A.
39. M. Bošković-Stulli, Mrtvi na noge! Lindar, 1953. Povedala Nina Belušić, 69 let. Istarske narodne priče, št. 62; Zakopano zlato, št. 54. AaTh 1654.
40. M. Bošković-Stulli, Ive Šunjić. Lindar, 1953. Povedal Miho Zidarić, 60 let. Istarske narodne priče, št. 49; Zakopano zlato, št. 61. AaTh 1691.
41. Ivo Jardas, Lovranci šire crkvu. Tumpići, 1954. Povedal Tone Bončić. Zakopano zlato št. 69, AaTh 1326.
42. M. Bošković - Stulli, »Ne čuje se nič«, Sv. Matej (Cere), 1953, povedala: Foška Vrh. Zakopano zlato, št. 78. AaTh 1777 A*.
43. J. Volčić, Lisica i peteh. Istra. Novice 1873, št. 9, str. 67; Zakopano zlato, št. 91. AaTh 61.
44. Nikola Bonifačić Rožin, Rodenje i smrt Atile. Poreč, 1953. Povedal: Martin Mišan. Objavljeno: Zakopano zlato, št. 94.
45. J. Volčić, Kraljević Marko u jazbini. ONŽO, sign. MH 59 c - III, št. 41. Zakopano zlato, št. 102.
46. I. Jardas, Grota svetoga Stipana. Krasica, 1952. Povedal: Anton Grdoš. Zakopano zlato, št. 109.
47. M. Bošković-Stulli, Dva Grada. Žminj, 1953. Povedal: Slobodan Kranjčić. Istarske narodne priče, št. 78; Zakopano zlato, št. 115
48. Nikola Bonifačić Rožin, Orač rijeke Mirne. Beletičevo Brijego, 1953. Povedala: Marija Paulišić. Istarske narodne priče, št. 104; Zakopano zlato, št. 132.
49. Jakov Mikac, Zakopano zlato. Sovinjak. Mikac, str. 275; Zakopano zlato, št. 134.
50. N. Bonifačić Rožin, Mora hroma. Rovinjsko Selo, 1952. Povedala: Eda Ružić. Istarske narodne priče, št. 136; Zakopano zlato, št. 158.
51. J. Volčić, Bazgovo rebro. Zakopano zlato, št. 164. AaTh 613* (N452).
52. N. Bonifačić Rožin, Bijeli i crni pas. Rovinj, 1952. Povedal: Ivan Poropat. Istarske narodne priče, št. 167; Zakopano zlato, št. 169.

*Summary***On the Issue of Slovene and Croat Traits in the Folk Narratives of Primorje and Istria**

Traditional narrative types and motives are adopted by particular social or national groups only if they match their conscious or unconscious perception; therefore resemblances and discrepancies in narrative types can mirror similarities or differences in the mentality of both nations. Narrative types such as *The Magic Lamp* - AaTh 561 and *The Man as Heater of Hell's Kettle* - AaTh 475, *The Repentant Sinner* - AaTh 756B, *Lenora* - AaTh 365, *The Master Thief* - AaTh 1525, *The Robbers in the Death Chamber* - AaTh 1654 appear both in the Slovene and Croat coastal region and are close to both nations.

In some cases the structure of the imaginary world - such as the symbolics of passage to the next world and the next world itself - are very much alike in both national groups, especially as far as the rescuing power of a child's soul is concerned. The allegorical illustrations of repentance for major sins are also quite alike; the motive of the rescuer in the cradle may be more frequent in Slovene narrative tradition, just as the motive of the man who sells or writes off his soul to the Devil out of greed. The tale of the witch with a wooden rib is common to both Slovenes and Croats, just as *Kresnik* (a being who represents the sun and is strongest on Midsummer Night) and *Mora* (a being who chokes people at night and hurts animals). The symbolism of these tales already draws on motives from myths and mythology, in which Slovene coastal tradition is pretty much in tune with Croat Istrian narratives.

The "genius loci" gives the narrative a distinctive local quality: for example, a treasure is specifically located in Prosek, in Dutovlje or in the Fruot cave; the bewitched boy finds himself in Grofova loza near Senožeče. There is historical evidence that Erazem Predjamski actually lived in the Predjama Castle; Dvigrad was an abandoned city whose fate people tried to explain in their tales.

Cultural and historical factors reflect cultural, economic and social ties and affiliation. For instance, the memory of Attila has been preserved in both nations. King Matjaž links the Slovenes to the Central European cultural sphere, while Prince Marko brings the Croats closer to Southern Slavic tradition. On the other hand, the Slovenes are linked through folk narratives to a territory which is today under Italy, but has remained to a great extent ethnically Slovene.

Small details from everyday life can be found in both Slovene and Croat tales and stories, revealing the imaginary world of their narrators. In both these details and the story as a whole, the Slovene tales show a greater tendency towards realism and a striving to bring the plot closer to actual possibilities. The Slovene narrator's self-confidence is evident in his staging of the story. In Croat narrative tradition there is more fairy-tale cruelty and a stronger belief in help from the other world.